

หมอลำพื้น
Mor Lam Phuen

หิรัญ จักรเสน¹
Hirun Jaksen

¹อาจารย์ประจำ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ (ดนตรีพื้นเมือง)
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่อง หมอลำพื้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ หมอลำพื้น คำร้อง และทำนอง โดยใช้วิธีศึกษาจากเอกสารและภาคสนามด้วยการ สังเกตและสัมภาษณ์จากหมอลำ ผู้รู้ นักดนตรี และผู้ชม นำเสนอผลการศึกษาวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

ด้านประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้นพบว่า หมอลำพื้นสามารถแบ่งได้ เป็นยุคดั้งเดิม (ช่วงก่อนกำเนิด) การแสดงหมอลำพื้นสมัยนั้น จะเริ่มตั้งแต่สามทุ่ม เป็นต้นไปจนถึงเช้า เวทีการแสดงมีแค่เสื่อผืนเดียวปูลากับพื้น คนดูก็นั่งเสื่อเหมือนกัน ไม่มีอุปกรณ์ไฟฟ้าช่วยขยายเสียง มีเพียงแสงไฟจาก “ขี้กะบองหรือขี้ได้” ก่อนจะขึ้น แสดงต้องมีการไหว้ครูบออาจารย์เสียก่อน เพื่อเป็นการบอกกล่าวบูชาครูผู้สั่งสอน และเพื่อนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บริเวณนั้นด้วย เพื่อความเป็นสิริมงคลในการ แสดง จุดประสงค์หลักก็เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตนเองก่อนขึ้นแสดง หลังจากที่ ไหว้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มแสดง ยุคดั้งเดิม (ระยะหลัง) การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่ม เป็นต้นไปจนถึงเช้า ก่อนการแสดงจะมีพิธีกรรมไหว้ครูอยู่หลังเวทีเช่นเดียวกับสมัยก่อน หลังจากที่ไหว้ครูเสร็จก็เริ่มแสดง ยุคปัจจุบัน การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่ม เป็นต้น ไปจนถึงเช้า จะเห็นได้ว่าในยุคนี้จะมีการนำบทเพลงมาร้องประกอบการลำของหมอลำ

ด้านคำร้องและทำนองหมอลำพื้น ทำนองของหมอลำพื้นจะเป็นทำนองที่ ฟังแล้วสบายไพเราะ มีแคนเป่าประกอบ มีเสียงสูงและเสียงต่ำบ้างในการบรรยาย กลอนแต่ตอนลงท้ายก็ลงเหมือนเสียงที่ขึ้นต้น การเอื้อน เป็นเอื้อนที่ลากยาว ส่วน มากจะไม่เอื้อนจะเก็บเอาคำจากกลอนลำ เพราะกลอนลำพื้นคำจะมากและต้องเก็บ ให้หมดทุกคำ จึงต้องลำต่อกันไม่หยุดการหายใจ เนื่องจากกลอนลำต่อกันยาวมาก การหายใจแต่ละครั้งจึงไม่เต็มปอด จึงใช้การย่ำคำเพื่อพักการหายใจแล้วค่อยลำต่อ ไป การออกเสียงพยัญชนะ การเก็บคำแต่ละคำในกลอนลำถึงแม้คำจะมากแต่ต้อง ออกเสียงให้เต็มและชัดเจนของพยัญชนะทุกคำ หรืออาจจะใส่การเอื้อนได้บ้าง

คำสำคัญ : หมอลำ, หมอลำพื้น

Abstract

The purpose of this research study entitled Mor Lam Phuen was to investigate the background of Mor Lam Phuen and its lyric and melody based on data collected from publications and in the field through observations of and interviews with Mor Lam singers, experts, musicians and spectators. The findings were presented in the form of descriptive analysis.

Results of the study indicated that, in terms of background, Mor Lam Phuen can be classified into the classical period (beginning), classical period (later), and current period. During the classical period (beginning), the performance started at 9.00 p.m. and continued until dawn. There was no actual stage, but only a single mat spread on the ground. The spectators also sat on their mats. There were no electrical appliances to amplify sounds, but only the light from “torch.” Before beginning the performance, the singers had to perform Wai Khru ceremony to pay homage to and inform their teachers and sacred spirits around that area in order to make the performance a success. Mor Lam singers’ primary objective of this ritual was to boost their confidence before beginning the performance. After Wai Khru ceremony, performance started. During the classical period (later), the performance started at 9.00 p.m. and continued until dawn. Before starting the performance, Wai Khru ceremony was also performed backstage just like in the beginning period. After the Wai Khru ceremony, the performance began. During the current period, the performance also started at 9.00 p.m. and continued until dawn. It could be seen that during this period, songs were sung in combination with the music of

Mor Lam artists.

In terms of lyric and melody, Mor Lam melody was an easy listening one accompanied by *khaen* (reed mouth organ) with high and low pitches reciting the poem, but the end sound was the same as the beginning. Ad-lib was usually long. However, ad-lib was rarely used since a Mor Lam artist had to make sure that he/she recited every word in the poem, which was usually long, and had to be sung continuously without a break. With regards to breathing, since the lyric or poem was very long, Mor Lam artists could hardly take a full breath so they had to repeat the words in order to take a breath before continuing with the singing. Regarding pronunciation of consonants, although there were a lot of words in Mor Lam poem or lyric, but every word had to be pronounced clearly and fully and ad-lib might be added for some words.

Keywords : Mor Lam, Mor Lam Phuen

บทนำ

การขับร้องแต่ละท้องถิ่นอีสานมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมดนตรี และวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมทางด้านภาษา การแต่งกาย ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมด้านดนตรี และการละเล่นของอีสานมีความแตกต่างกันจากท้องถิ่นอื่น ๆ อย่างชัดเจน สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มวัฒนธรรมโคราช เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยโคราชที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา การละเล่นและการแสดงหลักคือ เพลงโคราช และลิเก กลุ่มวัฒนธรรมกันทรวิชัย เป็นวัฒนธรรมของชาวไทย เขมร และส่วย ที่อาศัยในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ มีการละเล่น การแสดงประกอบดนตรีหลักคือ เจริญ กันทรวิชัย มโหรี และปี่พาทย์ กลุ่มวัฒนธรรม

หมอลำ เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยลาวที่อาศัยในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ สระแก้ว มุกดาหาร ยโสธร นครพนม หนองคาย เลย ขอนแก่น อุดรธานี หนองบัวลำภู สกลนคร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ การละเล่นและการแสดงประกอบดนตรีหลักคือ หมอลำ-หมอแคน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530)

กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ มีหมอลำต่าง ๆ ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน และหมอลำผีฟ้า (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2526 ก : 87-94) หมอลำมีบทบาทที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ หมอลำที่มีบทบาทด้านพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำ ผีฟ้า หมอลำส่อง และหมอลำทรง ซึ่งเป็นการลำเพื่อการรักษาอาการเจ็บไข้ เพื่อทำนายชะตาบ้านเมือง นอกจากนั้นการลำผีฟ้ายังมีบทบาทในการช่วยผ่อนคลายความเครียดในสังคม ควบคุมพฤติกรรมของสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐานในด้าน บทบาทด้านมหรสพ ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำเรื่องต่อกลอน และ หมอลำเพลิน (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2543)

หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการแสดงศิลปะและใช้คำกลอนที่เกิดจากการเรียนรู้จากครูมีการฝึกฝนจนชำนาญและสามารถนำสิ่งที่ได้มาคิดเป็นสำนวนภาษาของหมอลำแล้วถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟังได้อย่างไพเราะกลมกลืนกับสภาพต่าง ๆ โดยมีแคนเป็นดนตรีในการประกอบการลำ

หมอลำพื้นในวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในสถานศึกษา ถึงแม้ว่าการลำพื้นในวัฒนธรรมอีสานจะได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นในสถานศึกษาในวิถีชีวิตของชุมชนจริงนั้นกลับมีผู้สืบทอดลดลง นอกจากนี้ลำพื้นเป็นการถ่ายทอดวิธีการและรูปแบบของการบรรเลงด้วยวิธี मुखปฐะ หรือการถ่ายทอดด้วยปากเปล่าในครั้งอดีต ปัจจุบันผู้เรียนสามารถจดบันทึกอัดเสียงไว้ฟังได้ถึงกระนั้นก็มีผู้ที่สนใจน้อยลงในชุมชน นอกจากนี้ในปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมลำพื้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ตัวอย่างเช่น การลำหรือการแสดงหมอลำในวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งเดิมมีลักษณะของการขับร้องโดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสานซึ่งบรรเลงประกอบด้วย แคน แต่ปัจจุบัน

การลำหรือการเล่นหมอลำพื้นนอกจากแคนที่ใช้บรรเลงประกอบการลำพื้นแล้วก็ได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกเข้ามาบรรเลงอีก ทั้งได้มีการนำเรื่องราวหรือเนื้อหาหรือเรื่องราวนั้น ๆ มาเป็นเนื้อหาของการลำพื้นทำให้ลักษณะคำร้อง กลอนลำ ทำนองลำของหมอลำพื้นมีความเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะในเรื่องของท่วงทำนองก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

จากความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้นในภาคอีสาน โดยเฉพาะคำร้องและทำนองของหมอลำพื้น เพื่อไว้เป็นเอกสารสำคัญทางการศึกษาที่จะแสดงให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของหมอลำพื้น เพราะหมอลำพื้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมนี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามหาศาลเป็นมรดกท้องถิ่นเป็นมรดกของประเทศที่คนในท้องถิ่นนั้น ๆ จำเป็นต้องทราบ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมของหมอลำในภาคอีสานไว้ให้อยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น
2. ศึกษาคำร้องหมอลำพื้น
3. ศึกษาทำนองหมอลำพื้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของลำพื้น
2. ได้ทราบถึงคำร้อง ท่วงทำนอง กระสวนจังหวะทำนอง
3. ได้ทราบถึงการเคลื่อนที่ของท่วงทำนอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา
 - 1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น
 - 1.2 ศึกษาคำร้องหมอลำพื้น

- 1.3 ศึกษาทำนองหมอลำพื้น
2. ด้านพื้นที่ทำการศึกษ ภาควิชาวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย
3. ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1 นางวันดี พลทองสถิตย์ (หมอลำอุทุมศิลป์)
 - 3.2 นายทองเยี่ยม ประสมพีช
 - 3.3 นางเป้ง ทารถ
4. ด้านระยะเวลาทำการศึกษ

ในการศึกษาข้อมูลครั้งนี้ ตั้งแต่ มกราคม - มิถุนายน 2560

นิยามศัพท์เฉพาะ

ลำพื้น หมายถึง ประวัติความเป็นมา คำร้อง ทำนอง
 ท่วงทำนองลำพื้น หมายถึง การเคลื่อนที่ของทำนอง กระสวนจังหวะทำนอง
 ลีลาที่เป็นไปตามจังหวะหรือทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของลำพื้น
 คำร้องลำพื้น หมายถึง บทร้อง กลอนลำ

ผลการศึกษา

ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น ประวัติความเป็นมาของหมอลำวันดี พลทองสถิตย์ (นามแฝง คือ หมอลำอุทุมศิลป์) เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 เดือนธันวาคม พุทธศักราช 2493 ปัจจุบันอายุ 64 ปี ที่บ้านดอนธาตุ ตำบลหนองตูม อำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 25 บ้านโกทา ตำบลศิลาอำเภอมือ จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ 40000 เบอร์โทรศัพท์ 086-6384473

ประวัติการศึกษา

ที่	ปีที่จบการศึกษา	วุฒิการศึกษา	สถานศึกษา
1	2506	ประถมศึกษาปีที่ 4	โรงเรียนบ้านหนองขาม ต.ทรายมูล อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู

การศึกษาด้านหมอลำพื้น

ที่	ปีที่เริ่มศึกษา	ครูผู้ถ่ายทอด	สถานที่
1	2506	นายทา ปัจจธรรม (ถึงแก่กรรม)	บ้านหนองหิน ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น
2	2506	นายชัยชนะ ถวิลไพร (ถึงแก่กรรม)	บ้านหนองหิน ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ปี พ.ศ. 2500 ด้วยหมอลำอุดมศิลป์มีความชื่นชอบในการแสดงหมอลำพื้น บ้านมาตั้งแต่ยังเด็ก หมอลำอุดมศิลป์ซึ่งมีอายุเพียง 7 ขวบ ได้นำการแสดงลิขีเข้มาเล่นในกลุ่มเพื่อน ๆ เพื่อความสนุกสนานสนทนในวัยเด็ก อีกด้วยครอบครัวของหมอลำอุดมศิลป์มีฐานะที่ยากจนมาก และคุณพ่อซึ่งเป็นเสาหลักของบ้านเสียชีวิตลง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของหมอลำอุดมศิลป์ที่นำสู่การก้าวเข้าสู่วงการการแสดงหมอลำพื้นบ้านอย่างจริงจัง

ปี พ.ศ. 2506 หมอลำอุดมศิลป์ยึดอาชีพหมอลำพื้นบ้าน ณ คณะหมอลำชื่อ “สามัคคีรุ่งนคร” เป็นคณะแรก ซึ่งขณะนั้นหมอลำอุดมศิลป์ยังเป็นเด็ก มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาเงินมาแบ่งเบาภาระของครอบครัว ด้วยใจที่มีความรักในอาชีพหมอลำพื้นบ้าน ความขยันมั่นฝึกซ้อม และมีน้ำเสียงที่ไพเราะ จึงเป็นที่รักของอาจารย์

ปี พ.ศ. 2507 มีโอกาสได้บันทึกเสียงหมอลำและเผยแพร่ผ่านทางวิทยุได้แก่ เรืองนางประกายแก้ว สินธบุปผา ท้าวหัวข่อหล่อ สามผัวไม่กลัวบาป เป็นต้น โดยรับบทเป็นตัวประกอบ

ปี พ.ศ. 2508 คณะหมอลำได้นำนิทานพื้นบ้านชื่อดังอย่าง “ปลาบู่ทอง” มาทำการบันทึกเสียงทางวิทยุ โดยหมอลำอุดมศิลป์ได้รับบทเป็นนางเอกคือ “นางเอื้อย” การบันทึกเสียงในครั้งนี้ ส่งผลให้มีคนเริ่มรู้จักหมอลำอุดมศิลป์ จนทำให้มีงานเข้ามาเพิ่มขึ้น แต่กระนั้นรายได้ก็ยังไม่พอเพียงพอต่อปากท้องของคนในครอบครัว

ปี พ.ศ. 2510 โชคชะตาเริ่มพลิกผันเมื่อทางคณะได้ประพันธ์กลอนลำขึ้นมาใหม่จากตำนานเรื่องความรักที่คนอีสานรู้จักกันเป็นอย่างดีคือ เรื่อง “ขูลู-นางอ้ว”

ปี พ.ศ. 2516 หมอลำอุดมศิลป์ตัดสินใจออกมาตั้ง คณะ “อุดมศิลป์” ของตนเอง และด้วยหมอลำอุดมศิลป์มีใจรักในศิลปะการแสดงหมอลำพื้นบ้าน จึงได้ยึดอาชีพหมอลำเพียงอย่างเดียวมาโดยตลอดมากกว่าสี่สิบปี ซึ่งสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้มั่นคง โดยไม่คิดประกอบอาชีพอื่นเลย

ประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้นเกิดมาจากการเล่านิทาน (ดวงฤทัย บุญสินชัย, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 9 สิงหาคม 2559) และจากการเล่านิทานของยาครู (พระอาจารย์) ในหนังสือผูก เช่น การแห่พะเหวดเข้ามาในวัดแล้วพระท่านจะเทศนามาลัยหมื่น มาลัยแสน ซึ่งบทเทศนานั้นจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “แต่นั้น... , แห่แหล่ว...” เป็นต้น ลำพื้นมาจากพระเทศนา (วิชิต ภักดีรัตน์, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 15 กันยายน 2559) ที่เป็นคำขึ้นต้นและคำสร้อยของหมอลำพื้น หลังจากลาสิกขาแล้วก็นำนิทานหรือวรรณกรรมจากหนังสือผูก นิทานก้อม ไปเล่าตามบุญในหมู่บ้านเรียกว่า จัน หรือ มหรสพ เช่น จันหม้อกรรม จันบุญบวช เป็นต้น การไปเล่านิทานในแต่ละหมู่บ้านก็มีผู้อาคร่วม

สนุกด้วยเรียกว่า “หมอสอย” ซึ่งมาจากคนละที่และบางครั้งจะมีคนมาเป่าไปไม้ร่วมด้วย (จักรพงษ์ เพชรแสน, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 20 ธันวาคม 2559) สมัยนั้นจึงมีคนเล่นทาน หมอสอย คนเป่าไปไม้ และบางครั้งก็มีคนเอากุ๋พวงมาเป่าใส่ด้วย เรียกว่า ปี่โหว่ ปี่หวีด ดังนั้นคำว่า “พื้น” ก็มาจากคำว่าพูดพื้นหรือการเล่นทานพื้นบ้าน ซึ่งสมัยนั้นยังไม่ได้เรียก “หมอลำพื้น” เรียกแค่ว่า “ลำพื้น” เท่านั้น (ทองเยี่ยม ประสมพิช, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 24 พฤศจิกายน 2559) และในยุคต่อมาจะมีแคนมาเป่าใส่หมอลำพื้นด้วยบางครั้งคราว แต่ช่วงที่นำแคนมาเป่าใส่หมอลำพื้นชัดเจนที่สุดคือในช่วงปี พ.ศ. 2507

หมอลำพื้นขอนแก่น เป็นหมอลำเล่นทานเรื่องต่าง ๆ โดยมากเรื่องที่ลำจะเกี่ยวกับพุทธศาสนา (พงศพร อุปนิ, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 20 ตุลาคม 2559) นิทานเรื่องจำปาสีด้น ดาวเรือง จักรินพรหมริน เป็นต้น แต่ก่อนนั้นจะมีผู้เล่าเพียงคนเดียวจนจบเรื่อง มีผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ในการแสดงเพื่อสื่อให้คนดูรู้ว่าตอนนี้ตนแสดงเป็นตัวละครตัวไหนในเรื่อง และหมอลำอีกหนึ่งคนเป่าแคนคลอเสียงลำ หมอลำพื้นคนแรกในขอนแก่นนั้นคือ พ่อคำ และพ่อบุญทัน ครูอินตา บุทธา ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพ่อคำ (อาทิตย์ กระจำศรี, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 5 ตุลาคม 2559) จากการศึกษาสามารถแบ่งได้สามช่วง คือ ช่วงก่อนกำเนิด ช่วงรุ่งเรือง และช่วงถดถอย

ผู้แสดงหมอลำพื้นอีกท่านหนึ่งคือ คุณแม่เป่ง ทารด อายุ 82 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 36 บ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นลูกศิษย์ของพ่อคำ เริ่มเรียนลำเมื่ออายุ 16 ปี พ.ศ. 2498 ประมาณ 60 ปีมาแล้ว สมัยนั้นลำเป็นตอนๆ คุณแม่เป่ง ทารด ลำเป็นตัวแทนประทุมวดีเรื่องโสวัตได้เคยไปแสดงลำพื้นที่เวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2500 คุณแม่เป่ง ทารด เคยไปแสดงตามหมู่บ้านต่าง ๆ อีกหลายแห่ง โดยลำพื้นเรื่องโสวัต คุณแม่เป่ง ทารด ได้แต่งงานกับพ่อวัน ทารด ซึ่งเป็นหมอลำพื้นและสามารถเป่าแคน พ่อวัน ทารด ก็เป็นลูกศิษย์ของพ่อคำเช่นเดียวกัน พ่อวัน ทารด ได้เสียชีวิตแล้ว พ่อวัน ทารด แสดงเป็นตัวท้าว เป็นพระยา บางครั้งก็เป่าแคน นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์พ่อคำอีกก็คือ แม่สุข พยัพ อยู่บ้านหัวทุ่ง

แม่อยู่ พุทธกันยา อยู่บ้านหัวทุ่ง ทั้งสองท่านได้เสียชีวิตแล้วและยังมีอีกคนหนึ่งคือ แม่ศิลาอาศัยอยู่บ้านบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม (แม่เป่ง ทารถ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559.)

การแสดงหมอลำพื้นในสมัยนั้น การแต่งกายผู้หญิงนุ่งผ้าถุงเสื้อแขนสั้น มีผ้าสไบ ลำพื้นเรื่องไสวัดคุณแม่เป่ง ทารถ ลำเป็นตัวแทนเอกประทุมาวดี สมัยนั้น หมอลำพื้นแต่ละคนจะรับหน้าที่เป็นแตกต่างกันไป เช่นพ่อวัน แสดงเป็นท้าวไสวัดกุมาร ก็แสดงไปจนจบเรื่องเป็นตอนๆ ในสมัยก่อนได้รับความนิยมมาก มีชาวบ้านเข้ามาชมเป็นจำนวนมาก สนุกสนานคุณแม่เป่ง ทารถ ได้ค่าแสดงคืนละ 50 บาท เวทีที่ใช้สำหรับทำการแสดงเจ้าภาพจะหาไม้มาทำเป็นเวทีให้มีเสาสี่ต้น มีไม้พื้นกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร ไม่มีผ้าฉาก สูง 1.50 เมตร คุณแม่เป่ง ทารถ กล่าวว่าเป็นคนเรียนไม่เก่งจึงไปเรียนครูป้องกันพ่อใหญ่สมศรีบ้านหัวทุ่ง วิธีเรียนให้ผู้เรียนท่องคาถาให้ได้ หมอครูจะอ่านให้ผู้เรียนฟังสามรอบแล้วจำได้ วิธีการเรียนครูป้องกัน เมื่อจำได้แล้วไม่ให้ท่องอีก การปฏิบัติตัวไม่ให้คนอื่นลู่ศึรชะ ห้ามนุ่งผ้าร่วมกับคนอื่น คุณแม่เป่ง ทารถ กล่าวว่าหลังจากเรียนครูป้องกันแล้วเรียนท่องลำพื้นจะจำได้ดีมากไม่ลืม อยากจะลำอยู่เสมอ คุณแม่เป่ง ทารถ ลำพื้นตั้งแต่อายุ 16 ปี จนถึงอายุ 40 ปี ปัจจุบันคุณแม่เป่ง ทารถ ป่วยเป็นอัมพาตเดินไม่ได้แต่ยังสามารถลำพื้นได้พักอยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 5 บ้านหัวทุ่ง ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น มีบุตรหลานคอยดูแล จากการสอบถามคุณแม่เป่ง ทารถ จึงทราบว่า ยังไม่เคยมีการบันทึกเรื่องราวชีวประวัติของคุณแม่เป่ง ทารถ และยังไม่มีการบันทึกกลอนลำต่าง ๆ ของคุณแม่เป่ง ทารถ ไว้เลย (แม่เป่ง ทารถ, สันติ จักรเสน (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559)

ผู้ชมการแสดงลำพื้นชื่อ แม่ถิ่นทอง สุทธิอายุ 75 ปี บ้านหัวทุ่ง หมู่ 5 ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2559 แม่ถิ่นทองเคยไปเรียนหมอลำหมูกับพ่อใหญ่คำเรืองจำปาสี่ต้น เนื่องจากท่องไม่จำเลยหยุดลำ แต่เป็นคนชอบชมหมอลำ เคยเห็นแม่เป่ง ลำพื้นตามงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น บ้านหัวทุ่ง บ้านคำไฮ บ้านกอก บ้านศรีฐาน บ้านเหล่านาดี บ้านสาวะถี

บ้านโคกงาม บ้านศิลา บ้านโกทา ได้เคยตามไปชมตามสถานที่ที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะการลำพัน ผู้ล่ำจะล่ำเป็นตอน ๆ มีหมอแคนเป่าประกอบ สนุกสนาน (แม่เถินทอง สุทธิผู้ให้สัมภาษณ์ หิริฐ จักรเสน สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

เรื่องโสวัต ที่แม่เป่ง ทารด ลำพัน เรื่องโสวัต หรือโสวัต เรื่องย่อโสวัต นางประทุมเป็นนิทานโบราณที่ได้รับความนิยมในสังคมไทย สมัยอยุธยาสืบมาถึงสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น กวีไทยในอดีตนำเรื่องนี้มาประพันธ์เป็นบทละคร บทสำหรับเล่นหุ่นและคำกาพย์หรือกลอนสวด แม้เรื่องดังกล่าวจะไม่ปรากฏในปัญญาสชาดก แต่ในเอกสารสมุดไทยเรื่องโสวัตกลอนสวด กล่าวว่า เป็นเรื่องของพระโพธิสัตว์ จึงจัดเป็นชาดกอีกลักษณะหนึ่ง เรื่องย่อตามที่กล่าวในกลอนสวดสรุปได้ดังนี้ พระเจ้าพรหมทัต กษัตริย์แห่งเมืองพรหมกฏ มหาลีลชื่อสมุณฑาเทวี ประสูติโอรสนามว่า โสวัตกุมาร ขณะที่กำลังทรงพระครรภ์นั้น นางม้ายตัวหนึ่งที่อาศัยอยู่ใต้ถุนปราสาทที่ตั้งห้องและตกลูกเป็นม้ายาชาไนย วันเดียวกับโสวัตประสูติ ยังมีนางฟ้าองค์หนึ่งจุติ ต่อมาเมื่อเหตุการณ์นางฟ้าองค์หนึ่งลงมาเกิดในดอกบัวใกล้อาศรมของดาบสที่ป่าหิมพานต์ พระดาบสพบเข้านำมาเลี้ยงเป็นพระธิดาในนามตามชาติกำเนิดว่าปทุมดี อยู่มาจนอายุเข้ารุ่นสาว วันหนึ่งนางเก็บดอกไม้ร้อยเป็นพวงมาลัย เสียลอยไปตามสายธารใกล้อาศรมตั้งอธิษฐานว่าหากใครเป็นคู่ของนาง ขอให้มาลัยนี้ไปเข้าสวมข้อพระกรณไว้ ในวันนั้นโสวัตกุมารลงสรงน้ำสนุกสนานในแม่น้ำ พวงมาลัยของนางปทุมดีก็ลอยไปเข้าสวมข้อพระกรไว้ โทณทำนายว่าหากพระองค์เสด็จไปทางทิศตะวันออกจะได้เจ้าของมาลัยเป็นคู่ครอง โสวัตสั่งให้เตรียมม้าอาชาไนยคู่บารมี ท่านเสด็จประทับม้า ก็ขึ้นอากาศพาเหาะไปถึงอาศรมของพระดาบส ขณะนั้นพระดาบสไม่อยู่ โสวัตข่มขู่อยู่พบนางปทุมดีกำลังไกวชิงช้าขับลำนำถึงมาลัยที่นางเสี่ยงไปตามสายน้ำ โสวัตจึงได้แสดงตนว่า เป็นผู้ได้มาลัยเสี่ยงทายของนาง และติดตามมาจนพบเจ้าของทั้งสองผการักกันด้วยความเสนหา เมื่อพระดาบสกลับมาโสวัตกุมารก็ผกาตัวเป็นลูกศิษย์ที่อาศรมนั้น ขอศึกษาวิชาอาถรรพ์อาศรมนั้น

อยู่มาพระดาบสก็จัดการการอภิเษกโสวัตกับนางปทุมดีให้ครองคู่กัน เวลาล่วงไปจนนางปทุมดีตั้งครรภ์อ่อนๆ ฝ่ายม้ายาชาไนยท่องเที่ยวไปตามลำพัง จนถึง

กรุงธนบทรของท้าวจิตราสูร จึงถูกพญายักษ์เจ้าเมืองจับขังไว้ในกรงเหล็ก วันหนึ่งโสวัตกับนางปทุมวดีเที่ยวแสวงหาผลไม้ในป่าไปถวายพระดาบส พรานป่านายหนึ่งเที่ยวล่าสัตว์ ได้เห็นนางปทุมวดี ก็ใคร่จะได้นางไปถวายพระราชอาของตน จึงใช้ธนูพิษลอบยิงโสวัตจนสิ้นพระชนม์ แล้วบังคับให้นางปทุมวดีไปกับตน เวลาล่วงไป 15 วัน นางปทุมวดีทำอุบายให้พรานป่าวางใจแล้วใช้มีดทำร้ายจนพรานป่าถึงแก่ความตาย นางปทุมวดีเดินมาตามลำพังจนถึงริมแม่น้ำใหญ่แห่งหนึ่ง มีนายสำเภาแล่นเรือมาพบเข้า เห็นนางมีรูปโฉมงดงามก็ใคร่จะได้นางเป็นภริยาจึงบังคับให้ลงเรือไปด้วย นางทำอุบายหลอกนายสำเภาลงเรือเล็กหนีไปได้ ฝ่ายพระดาบสคอยทั้งสองอยู่ที่อาศรมจนค่ำ ผิดสังเกตก็ออกตามหาก็คพบโสวัตถูกทำร้ายสิ้นชีพอยู่เพียงคนเดียว จึงชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้น และรีบติดตามนางปทุมวดีไป โสวัตได้รับความช่วยเหลือและได้ข่าวมาอาชาไนยจากนางเงือกน้ำ กระทั่งเดินทางไปถึงกรุงธนบทรของท้าวจิตราสูร และลอบได้นางพี่เลี้ยงศรีสวัสดิ์กับนางศุภลักษณ์ธิดาของท้าวจิตราสูรเป็นชายาโสวัตอยู่กับนางได้ระยะหนึ่งก็ทำอุบายจนได้มาอาชาไนยคืน แล้วออกตามหานางปทุมวดีจนพบและกลับคืนยังบ้านเมือง (แม่เป่ง ทารถ, สันติ จักรเสน (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559)

ลำพื้นที่มีชื่อเสียงและความสามารถเป็นที่ยอมรับในช่วงก่อนกำเนิดคือ พ่อคำอยู่บ้านคำไฮ ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (วันดี พลทองสถิตย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 2 กันยายน 2559.) และพ่อบุญทัน แต่ก่อนนั้นพ่อคำ และพ่อบุญทันเป็นหมอลำที่ลำคนเดียว เป็นหมอลำที่แสดงทุกบทบาทได้เหมือนจริงที่สุด และมีลูกศิษย์มากมายดังนี้

- แม่แสงแสง - แม่ประสงค์ - แม่ปิ่น - พ่ออินตา - แม่สม - แม่สุณี - แม่เทียม

ประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น ช่วงรุ่งเรือง พ่ออินตา บุทธา อยู่บ้านเหล่านาดี ตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นลูกศิษย์ของพ่อคำนั้น พ่ออินตานั่น ได้รับการยอมรับจากชาวขอนแก่นเป็นจำนวนมาก ว่าเป็นหมอลำที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงมากทั้งในกลุ่มของศิลปินหมอลำเองและกลุ่มคนดูคนเฝ้าคนแก่สมัยก่อนก็ตาม คนที่เรียนรู้ได้เร็ว จดจำง่าย แสดงได้เหมือนจริง และมี

ปฏิภาณไหวพริบดี ต่อมาพ้ออินตา จึงเป็นต้นแบบจากพ่อคำมาโดยตลอด จากความสามารถของพ้ออินตานั่น และได้เปลี่ยนทำนองลำให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งมีความไพเราะยิ่งขึ้นอีกบวกกับความสามารถในการแสดงและแต่งกลอนลำเข้าไปอีก แต่ในสมัยนี้หมอลำพื้นเริ่มมีการพัฒนามาบ้างแล้วคือ เริ่มแสดงเป็น 2-3 คน คล้ายหมอลำกลอน เพราะในการลำแบบเดิมนั้น มันยากเนื่องจากต้องใช้ทักษะเยอะ และเกิดการสับสนในตัวละครที่แสดงเพียงคนเดียว จึงเพิ่มตัวแสดงขึ้นมาอีกเพื่อง่ายต่อการแสดง จึงเกิด “หมอลำฮ้าน” ขึ้น เพราะการแสดงจะแสดงบนเตียงไม้ที่ทำเป็นเวที คำว่า “ฮ้าน” ภาษาไทยอีสานแปลว่า “เวที” ในช่วงแรกไม่มีผ้าฉากหลัง ๆ มาไม่นานจึงค่อย ๆ มีผ้าฉากกันแต่ไม่มีลวดลาย มีหมอลำแคน 1 คน กลองสองหน้า 1 ใบ จึงทำให้ผู้คนรู้จักมากและก็มีลูกศิษย์มาเรียนมากมายราว 400 กว่าคนในสมัยนั้น ถือได้ว่าเป็นหมอลำที่ได้รับการตอบรับจากสังคมอีสานมาก (อาทิตย์ กระจ่างศรี, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 5 ตุลาคม 2559)

ในยุคนี้เป็นยุคที่หมอลำฮ้าน ได้พัฒนามาเป็นหมอลำหมู่ มีนักแสดงประมาณ 10-12 คน เป็นการแสดงที่มีตัวละครเพิ่มมากขึ้น และมีเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นมากยิ่งขึ้น คือ แคน กลองสองหน้า ฉิ่ง ฉาบเล็ก หลังจากพ้ออินตา ได้ออกมาตั้งวงเป็นของตัวเองแล้วนั้น ชื่อว่า “วงเสียงทองบันเทิงศิลป์อินตาไทยราษฎร์” ก็มีคนไปขอเรียนกับพ้ออินตามากมาย ในการรับลูกศิษย์ของพ้ออินตานั่น จะต้องเสียค่าเล่าเรียนคนละ 350 บาท นอกจากเงินแล้วต้องมีชั้น 5 ชั้น 8 ด้วยเพื่อเป็นการถวายตัวเป็นศิษย์อย่างถูกต้อง และจะต้องลำเรื่อง จำปาสดันเป็นเรื่องแรก ทุกคนต้องได้ทุกกลอนในเรื่องนี้ เพราะถือว่าเรื่องจำปาสดันนี้ เป็นเรื่องที่ใหญ่และครอบคลุมทั้งหมด มีตัวละครครบทุกตัว หากลำเรื่องนี้ได้แล้วสามารถเอาเค้าโครงเรื่องไปลำเป็นเรื่องอื่นได้เลยเพียงแค่ปรับกลอนแค่เล็กน้อยเท่านั้น จึงถือเอาเรื่องจำปาสดันเป็นครูใหญ่ที่สุดในการฝึกลำ บางคนฝึกประมาณ 1 ปี หรือ 3 ปี จึงจะได้ออกแสดงจริงก็มี แต่ต่อมาคณะพ้ออินตาได้ไปแสดงที่ นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณปี พ.ศ. 2500 ได้เห็นหมอลำที่นั่นแสดง เป็นหมอลำหมู่เช่นเดียวกันแต่สิ่งที่ไม่เหมือนกันคือ นักแสดงของเขาเยอะประมาณ 30 คนได้ มีผ้าฉาก

เป็นรูปต้นไม้ รูปท้องพระโรง จึงนำกลับมาเพื่อพัฒนางานของตนเพื่อให้ได้อย่างหมอลำที่เวียงจันทร์ทำ หลังจากกลับมาที่ว่าจ้างให้ช่างเขียนผ้าในขอนแก่นเขียนผ้าฉาให้ และเพิ่มตัวละครเข้าไปอีกประมาณ 30 กว่าคนจนครบทุกตัวละคร (อาทิตย์ กระจ่างศรี, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 5 ตุลาคม 2559)

ประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น ช่วงถดถอย หลังจากที่ได้รับการพัฒนา มาเป็นหมอลำหมู่แล้ว พ่ออินตาได้ข่าวว่ามีหมอลำคนหนึ่งที่ตั้งตัวสวยงามมากจึงได้รับหมอลำคนนั้นมาอยู่ในวงด้วยก็คือ พ่อสำเนียง เชื้อสาวถิ พ่อสำเนียงไม่ได้เรียนหมอลำมา แต่มีพรสวรรค์ในการจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้เร็ว และควมมีปฏิภาณไหวพริบดี จึงทำให้พ่อสำเนียงลำเป็น เห็นที่พ่อสำเนียงได้ใส่ชุดที่ว่าเป็นคือ ชุดลิเกนั่นเอง สมัยนั้นมีลิเกเล่นอยู่โคราชพ่อสำเนียงได้ไปเห็น จึงได้ซื้อชุดลิเกมาในราคา 6,000 บาทนำมาใส่เล่นหมอลำ จึงเป็นเหตุให้ชุดหมอลำสมัยก่อนกลายเป็นชุดลิเกที่เห็นได้ในปัจจุบันนี้ และรูปแบบการแสดงก็มีการรับเอาอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาคือ มีการโชว์วง เต้นโชว์ประกอบกับเพลงสมัยใหม่ก่อนการแสดง นำเอาเครื่องดนตรีตะวันตกมามีส่วนร่วมในการบรรเลงหลายชิ้นเช่น กีตาร์ เบส คีย์บอร์ด กลองชุด คองก้า ทรัมเป็ต ทรอมโบน แชนโซโฟน เป็นต้น และทำนองลำที่เปลี่ยนไปมากจนไม่เหลือเค้าคงเดิมเท่าไรนัก (อาทิตย์ กระจ่างศรี, (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 5 ตุลาคม 2559)

ผลการศึกษาด้านคำร้องและทำนองของหมอลำพื้น

คำร้องและทำนองลำพื้นส่วนมากจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “แต่นั้น....” เป็นคำขึ้นต้นจากหนังสือผูกที่ก่อนจะเล่านิทานหรือบรรยายจะขึ้นต้นด้วยคำนี้แล้วค่อยเล่าเรื่อง และลงท้ายด้วยคำว่า “แท้แหละ...” ซึ่งเป็นคำยืนยันว่าสิ่งที่พูดหรือเล่ามานั้นเป็นเรื่องจริง คำว่า “แท้แหละ” เป็นภาษาอีสานที่หมายความว่า “จริง ๆ นะ” เช่นแต่นั้น...จักกล่าวกำเมืองใหญ่ปัญญา มีพระยาจุลมนั่งปองเป็นเจ้า องค์กรเหสีเหง้า อักคิเทียมผาง ยังบได้ลูกน้อยมาสร้างสืบสกุล แท้แหละ...

แต่นั้น...ยังมีทุ่งใหญ่ฮ้ายผัวเมียทั้งคู่ บินเจิดเจียมาเข้าสู่เมืองมันกะกินคน เสียงคาเมบ้านนอก ช้างและม้าตายเกลี้ยงบ่เหลือ ทุ่งมันฮ้องเจ็ดวันสิมาฮอด พระองค์เอาลูกน้อยประทุมหล่าเข้าใส่กลอง อัดแจบเมียนหอปรางค์หลังใหญ่ ย่านเสียชาติเชื่อเมืองบ้านลิจุ่มโจม แท้แหลว...

ส่วนมากแล้วคำที่นำมาประพันธ์เป็นคำร้องเป็นภาษาบาลีที่นำมาจากหนังสือผูก ไບลาน หนังสือ 7 ตำนาน และถอดมาจากภาษาไทน้อย ภาษาขอม เช่น มังฉา มเหสี โอรส เป็นต้น บางครั้งจะถอดมาแค่บางคำบางประโยค แต่ก็มีส่วนที่ถอดออกมาเป็นกลอนและเป็นเรื่อง อาทิเช่น สิ้นไซ ท้าวกาฬเกษ เป็นต้น เช่น

(คำร้อง) กลอนไล่ผีเผด

ออกจากบ้านเดินผ่านสายดอนน้อยสอนลอนเลียนพิชฎพระนางไม้ หลายลำตันปนกันถันถีบอานับอ่านได้ไพรกว้างสงมิ หวิดจากนี้ถึงที่หิมพานต์น้อกายดงหลวงบ่อนผีสาธยาย มองเห็นด้อมมองเห็นบัพพะโตชั้นเขาชันตันปองดอยใหญ่ตั้งควันกลุ้มมีดมัวชวนวมุงกะเขตเขาขามย่าน เปโตฮ้ายผีมารผู้งเผดขงเขตนั่นเป็นบ้านหมู่เขาเห็นเขาไปกะแล่นมาจาต่าน วานเสียงจ้อยไปคำเอ็นใส่แขนง่าไม้เปลือยผ้าปล่อยกายเป็นฮูปฮ้ายเอ็นสั่งตามกลังขอให้ทำกองบุญอุทิศหาสุเจ้า ชุมผีเจ้าจากันนี้หน้าตุ้ได้ลักเล่นซู่ใจเลี้ยวจากผัว เป็นเวรต้องปองเอาผัวเพิ่นไฟจึงมาไหม้กันลามขึ้นวางขา เผดหนึ่งนั้นลั่นเตื่อยเตเซเหลียวเบ้งตามันแดงกะดั่งไฟกองฮ้า มันนั้นเด้อยามเมื่อบุตราเข้าพรหมจรรย์ทรงเพชฌกบวชสร้างถือผ้าห่มเหลืองมันบ่หวังกองบุญถ่มน้ำลายนากัน เผดหนึ่งนั้นหัวเล้าเป็นควายโตเป็นคนสาบสะอางผางฮ้าย ชาติก่อนก็เขาได้เป็นแม่ม้อนขับปีปวคนฆ่าหมู่จ้วควายสัตว์เบิกพะสียนายจ้ำ เผดหนึ่งนมนานเท่าถึงดินลากแก่เคยเปลือยกายเข้าในอารามกว้างแต่ก่อนไปกินทานบ่เบี่ยงถือสไปผ้าเผดหนึ่งหาคุยเว้าปองเอาเจ้าหัวบ่าวจั่งได้เป็นฮูปฮ้ายสองหน้าสี่ขาแว่นตันกอดเฮาเอาฮุ้ม พุมพายเว้านาหลังเอ็นสั่ง เผดหนึ่งฮูปากน้อยพอด้ามท้อเข็มมันบ่เคยทำทานแต่งบุญคุณค้ำ แนวนหนึ่งนั้นโตดำปานถ่านน้อยชาติก่อนก็เอาฮ่อมบ่ขอเป็นคนฮ้ายใจโจรสาโหด เขาต่าป้อยเวรให้แต่หลังเห็นเขาไปสั่งความนากันเอาตนผ่ายมาหาโดยฮีบฮ้องฮ้ำให้เท็งเอ็นแล่นนำ โตสูงสูงได้ปลายตาลสุดซั่วไฟผู้กลัวฮ้อยอนย่านไปหันส่วน

ตาย ภายที่นั่นควาแ่งสามเดือนน้อเขียววันคือบมียามยัง

(ทำนองลำพิ่น) “ฟังเด้อ...ปวงชนเชื้ออีสานเฮาพี่น้องเก่า อย่าได้โลละถึม
ครองเค้าฮิตเดิม

ปูแปงไว้ประเพณีต่อสืบจาฮิตเบื่องเมียงบ้านตั้งแต่หลัง ย่านแต่ครองโบราณ
เลื่อมสูญเสียสิ้น

ตายสูญเสียงเหมิดไปฮอดนักปราชญ์ คนผู้ฉลาดผู้มีน้อยบ่อหลาย

ตายลงไปกะเลยจ้อยบ่อคอยหาเอี้ยวว่า ไผสีขาวสืบค้นแปลงพื้นภาคนิทาน
ปรางค์ก่อนพุ่นมีตั้งแต่กลอนสาร เป็นความผญาบ่าวสาวประสงค์แย้ย

เดี๋ยวนี้นเคยเขาไว้ไลวงหมิ่นประมาท ถือว่าของผู้เฒ่าความเว้าเก่าสมัย

เขานิยมเลิกใช้ฮิตเก่าครองหลัง ถึมประเพณีพ่อแม่เฮาเดิมพุ่น”

ฉันทลักษณ์ในกลอนลำพิ่นทำนองขอนแก่นพบคำสัมผัสคือ เก่า เค้า, ปราชญ์
ฉลาด, อ่าว ชาว จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าลำพิ่นทำนองขอนแก่นพบการ
สัมผัส 6 ตำแหน่ง แสดงให้เห็นว่าการสัมผัสลำพิ่นทำนองขอนแก่นมีจำนวนการบังคับ
สัมผัสน้อยกว่าลำพิ่นทำนองอุบล แต่อย่างไรก็ดีลำพิ่นทำนองขอนแก่นก็ยังขึ้นอยู่กับ
ผู้ประพันธ์ว่าจะมีสัมผัสมากหรือน้อย

ตัวอย่างกลอนลำพิ่นเวสสันดร ตอนชูชก - ทองมาก จันทะลือ

“บัดนี้ ฟังเบื่องกะตามเรื่องนิทาน ตามครูบาอาจารย์ ที่สั่งสอนมา
ลำเรื่อง

ฝูงคนเฒ่าอย่าเหงานอนให้เจ้าชื่น ตื่นมีนมาม้องก้อง สองเบื่องอย่าสะนอน
ฟังเบื่องกะตามเรื่องชาดก ยกมาเป็นนิทานอ่านมาแต่ปางเค้า...”

กลอนลำพิ่นเวสสันดร ตอนชูชก - ทองมาก จันทะลือ มีฉันทลักษณ์สัมผัส
คือ ทาน ตาม , ชื่น ตื่นมีนม, ม้องก้อง สอง, ดก ยก จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า
กลอนลำพิ่นเวสสันดร ตอนชูชก - ทองมาก จันทะลือ มีฉันทลักษณ์สัมผัส 10
ตำแหน่ง ลำพิ่นทำนองอุบลนี้มีฉันทลักษณ์สัมผัสจำนวนมากกว่าลำพิ่นทำนอง
ขอนแก่น แต่อย่างไรก็ดีลำพิ่นทำนองอุบลก็ยังขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์ว่าจะมีสัมผัสมาก
หรือน้อย

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องหมอลำพื้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น 2. ศึกษาคำร้องหมอลำพื้น 3. ศึกษาทำนองหมอลำพื้น ทำการศึกษาเพื่อไว้เป็นเอกสารสำคัญทางการศึกษาที่จะแสดงให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของหมอลำพื้น ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนามออกเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์เนื้อหาสาระ และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้ 1. สรุปผลวิจัย 2. อภิปรายผล 3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น

ด้านประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้นพบว่า หมอลำพื้นสามารถแบ่งได้เป็น ยุคดั้งเดิม (ช่วงก่อกำเนิด) การแสดงหมอลำพื้นสมัยนั้นจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า เวทีการแสดงมีแค่เสื่อผืนเดียวปูลากับพื้น คนดูก็นั่งเสื่อเหมือนกัน ไม่มีอุปกรณ์ไฟฟ้าช่วยขยายเสียง มีเพียงแสงไฟจาก “ซีกะบองหรือซีได้” ก่อนจะขึ้นแสดงต้องมีกรไหว้ครูบออาจารย์เสียก่อน เพื่อเป็นการบอกกล่าวบูชาครูผู้สั่งสอน และเพื่อนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บริเวณนั้นด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคลในการแสดง จุดประสงค์หลักก็เพื่อนสร้างความมั่นใจให้กับตนเองก่อนขึ้นแสดง หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มแสดงยุคดั้งเดิม (ระยะหลัง) การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า ก่อนการแสดงจะมีพิธีกรรมไหว้ครูอยู่หลังเวทีเช่นเดียวกับสมัยก่อน

หลังจากที่ไหว้ครูเสร็จก็เริ่มแสดง ยุคปัจจุบัน การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า จะเห็นได้ว่าในยุคนี้จะมีการนำบทเพลงมาร้องประกอบการลำของหมอลำ

1.2 ศึกษาคำร้องและทำนองหมอลำพื้น

ด้านคำร้องและทำนองหมอลำพื้น ทำนองของหมอลำพื้นจะเป็นทำนองที่ฟังแล้วสบายไพเราะ จะแคนเป่าประกอบ มีเสียงสูงและเสียงต่ำบ้างในการ

บรรยายกลอนแต่ตอนลงท้ายก็ลงเหมือนเสียงที่ขึ้นต้น การเอื้อน เป็นเอื้อนที่ลากยาว ส่วนมากจะไม่เอื้อนจะเก็บเอาคำจากกลอนลำ เพราะกลอนลำพื้นคำจะมากและต้องเก็บให้หมดทุกคำ จึงต้องลำต่อกันไม่หยุด การหายใจ เนื่องจากกลอนลำต่อกันยาวมาก การหายใจแต่ละครั้งจึงไม่เต็มปอด จึงใช้การย้าคำเพื่อพักการหายใจแล้วค่อยลำต่อไป การออกเสียงพยัญชนะ การเก็บคำแต่ละคำในกลอนลำถึงแม้คำจะมากแต่ต้องออกเสียงให้เต็มและชัดเจนของพยัญชนะทุกคำ หรืออาจจะใส่การเอื้อนได้บางครั้ง คำทำนองของหมอลำพื้นจะเป็นทำนองที่ฟังแล้วสบายเพราะจะเป็นเหมือนกับการพูดธรรมดา จะมีทำนองประกอบ สมัยก่อนไม่ต้องใช้แคนก็ได้เอาเสียงตนเองเป็นที่ตั้งได้แต่ปัจจุบันถ้ามีหมอลำก็ต้องมีหมอแคน การลำพื้นตอนขึ้นต้นใช้เสียงพูดของตนเองปกติ อาจจะมีเสียงสูงและเสียงต่ำบ้างในการบรรยายกลอนแต่ตอนลงท้ายก็ลงเหมือนเสียงที่ขึ้นต้น ผู้วิจัยสังเกตการณ์ลำพื้นได้ดังนี้ **การเอื้อน** เป็นเอื้อนที่ลากยาว ส่วนมากจะไม่เอื้อนจะเก็บเอาคำจากกลอนลำ เพราะกลอนลำพื้นคำจะมากและต้องเก็บให้หมดทุกคำ จึงต้องลำต่อกันไม่หยุด **การหายใจ** เนื่องจากกลอนลำต่อกันยาวมาก การหายใจแต่ละครั้งจึงไม่เต็มปอด จึงใช้การย้าคำเพื่อพักการหายใจแล้วค่อยลำต่อไป **การออกเสียงพยัญชนะ** การเก็บคำแต่ละคำในกลอนลำถึงแม้คำจะมากแต่ต้องออกเสียงให้เต็มและชัดเจนของพยัญชนะทุกคำ หรืออาจจะใส่การเอื้อนได้บางครั้ง

รูปแบบการแสดงของหมอลำพื้น ยุคดั้งเดิม (ช่วงก่อนกำเนิด)

การแสดงหมอลำพื้นสมัยนั้นจะเริ่มตั้งแต่ สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า เวทีการแสดงมีแค่เสื่อผืนเดียวปูลากับพื้น คนดูก็นั่งเสื่อเหมือนกัน ไม่มีอุปกรณ์ไฟฟ้าช่วยขยายเสียง มีเพียงแสงไฟจาก “จี้กะบองหรือขี้ไต้” ก่อนจะขึ้นแสดงต้องมีการไหว้ครูบาอาจารย์เสียก่อน เพื่อเป็นการบอกกล่าวบูชาครูผู้สั่งสอน และเพื่อนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บริเวณนั้นด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคลในการแสดง จุดประสงค์หลักก็เพื่อนสร้างความมั่นใจให้กับตนเองก่อนขึ้นแสดง หลังจากที่ไหว้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มแสดง **ยุคดั้งเดิม (ระยะหลัง)** การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า ก่อนการแสดงจะมีพิธีกรรมไหว้ครูอยู่หลังเวทีเช่นเดียวกับสมัยก่อน หลังจากที่ไหว้ครูเสร็จก็เริ่มแสดง

ยุคปัจจุบัน การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า จะเห็นได้ว่าในยุคนี้ นั้นความเป็นหมอลำจะเห็นแค่ชนิดเดียวคือ ช่วงลำเรื่อง แต่ก็ยังคงลำชนิดเดียวเวลาตัวละครออกมาก็ร้องออกมาทุกฉากก็ต้องร้องจึงทำให้คนฟังที่ฟังลำแต่เก่าพูดว่า หมอลำทุกวันนี้ไม่ได้ลำแล้ว กลายเป็นหมอร้องเพลงเสียมากกว่า

ดนตรีที่ใช้ประกอบการลำพื้น แคนแปด เป็นแคนที่นิยมใช้กันมากที่สุดในปัจจุบัน มีลักษณะเหมือนกับแคนประเภทอื่นทุกประการ มีทั้งหมด 16 ลูก 8 คู่ เหตุที่แคนแปดเป็นที่นิยมใช้การคือเป็นแคนที่พอเหมาะมือและลม มีเสียงประสานหรือเสียงเสพ ที่สามารถทำให้เกิดความไพเราะขึ้นอีก และเป็นแคนในระดับ โทนคีย์เสียงพอเหมาะสำหรับการร้องหมอลำ หมอลำพื้นขอนแก่นใช้ลายน้อยและลายซเขเป็นลายหลักในการลำ ลายน้อยจะอยู่ในทำนองทางยาวโหมดเสียง Cm (ซีไมเนอร์) **กลองสองหน้า** เป็นกลองที่นิยมเล่นกันในสมัยก่อน มีลักษณะเหมือนกลองโทน แต่เป็นกลองสองหน้าอีสาน จะบรรเลงในช่วงที่หมอลำ ลำกลอนเดิน เพราะเป็นจังหวะที่สนุกสนาน **ฉิ่ง ฉาบเล็ก** เป็นฉิ่งทั่ว ๆ ไปจะบรรเลงในช่วงเดียวกันกับกลองคือช่วงหมอลำ ลำเดิน ที่มีจังหวะสนุกสนาน

2. อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่องหมอลำพื้นในภาคอีสานวัดอุประสงค์เพื่อศึกษา คำร้อง และทำนองของหมอลำพื้นในภาคอีสานมีความสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของกลุ่มนักทฤษฎีการแพร่กระจาย คือ นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน เกรบเนอร์ (Fritz Graebner. 1877-1934) ชมิตซ์ (Father Wilhelm Schmidt. 1868-1954) และ กูซิน (Martin Gusinde) กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าวัฒนธรรมเกิดจากจุดกำเนิดหลายจุด เรียกว่าศูนย์กลางวัฒนธรรมจากจุดกำเนิดนี้จะกระจายตัวออกไป การที่วัฒนธรรมบางสังคมมีลักษณะคล้ายคลึงกันเกิดจากผลของความเลื่อมล้ำของศูนย์กลางแต่ละ ศูนย์ วัฒนธรรมแต่ละสังคมที่โอกาสติดต่อกันมากขึ้น เกิดจากความสัมพันธ์ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ กลุ่มนักทฤษฎีการแพร่กระจายชาวเยอรมัน เรียกว่า กลุ่มศูนย์กลางหรือวงแหวนวัฒนธรรม (Kulturkreise or Culture Ciele School)

การขับร้องหมอลำพื้น ทำนองของหมอลำพื้นจะเป็นทำนองที่ฟังแล้วสบายใจเพราะจะเป็นเหมือนกับการพูดธรรมดา จะมีทำนองประกอบ สมัยก่อนไม่ต้องใช้แคนก็ได้เอาเสียงตนเองเป็นที่ตั้งได้แต่ปัจจุบันถ้ามีหมอลำก็ต้องมีหมอแคน การลำพื้นตอนขึ้นต้นใช้เสียงพูดของตนเองปกติ อาจจะมีเสียงสูงและเสียงต่ำบ้างในการบรรยายกลอนแต่ตอนลงท้ายก็ลงเหมือนเสียงที่ขึ้นต้น ผู้วิจัยสังเกตการณ์ลำพื้นได้ดังนี้ การเอื้อนเป็นเอื้อนที่ลากยาว ส่วนมากจะไม่เอื้อนจะเก็บเอาคำจากกลอนลำ เพราะกลอนลำพื้นคำจะมากและต้องเก็บให้หมดทุกคำ จึงต้องลำต่อกันไม่หยุดการหายใจ เนื่องจากกลอนลำต่อกันยาวมาก การหายใจแต่ละครั้ง จึงไม่เต็มปอด จึงใช้การย่ำคำเพื่อพักการหายใจแล้วค่อยลำต่อไป การออกเสียงพยัญชนะ การเก็บคำแต่ละคำในกลอนลำถึงแม้คำจะมาก แต่ต้องออกเสียงให้เต็มและชัดเจนของพยัญชนะทุกคำ หรืออาจจะใส่การเอื้อนได้บ้างคำ

รูปแบบการแสดงของหมอลำพื้น ยุคดั้งเดิม (ช่วงก่อนกำเนิด) การแสดงหมอลำพื้นสมัยนี้นั้นจะเริ่มตั้งแต่ สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า เวทีการแสดงมีแค่สี่เหลี่ยมเตี้ยบุลากับพื้น คนดูก็นั่งเสื่อเหมือนกัน ไม่มีอุปกรณ์ไฟฟ้าช่วยขยายเสียง มีเพียงแสงไฟจาก “ซีกะบองหรือซี้ใต้” ก่อนจะขึ้นแสดงต้องมีการไหว้ครูบาอาจารย์เสียก่อน เพื่อเป็นการบอกกล่าวบูชาครูผู้สั่งสอน และเพื่อนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บริเวณนั้นด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคลในการแสดง จุดประสงค์หลักก็เพื่อนสร้างความมั่นใจให้กับตนเองก่อนขึ้นแสดง สร้างวัฒนธรรม ให้รู้สึกมั่นใจ ปลอดภัย สอดคล้องกับแนวคิดของโบรนิสโลว์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ผู้นำกลุ่มทฤษฎีหน้าที่นิยมคนสำคัญมาลินอฟสกีเป็นนักมานุษยวิทยาเชื้อสายโปแลนด์ ได้กล่าวว่ามนุษย์ทุกคนในโลกมีความต้องการทางจิตและทางกายภาพคล้ายคลึงกัน หน้าที่ของวัฒนธรรมคือ ตอบสนองความต้องการทางจิตและชีวภาพ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการความปลอดภัยเมื่อมารวมกลุ่มกันในสังคม เมื่อมนุษย์พัฒนาเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ให้เจริญขึ้น แต่ความรู้เหล่านี้ก็ยังไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติได้ เช่น พายุร้อน แผ่นดินไหว มนุษย์จึงสร้างวัฒนธรรมศาสนาและไสยศาสตร์ขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านี้เพื่อให้มนุษย์มีความรู้สึก

ปลอดภัยในสังคมมากขึ้น วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมีความสำคัญหรือมีหน้าที่ในสังคม (บุญเดิม พันรอบ, 2528)

ยุคดั้งเดิม (ระยะหลัง) การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า ก่อนการแสดงจะมีพิธีกรรมไหว้ครูอยู่หลังเวทีเช่นเดียวกับสมัยก่อน หลังจากไหว้ครูเสร็จก็เริ่มแสดง ยุคปัจจุบัน การแสดงจะเริ่มตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไปจนถึงเช้า จะเห็นได้ว่าในยุคนี้ความเป็นหมอลำจะเห็นแค่ชนิดเดียวคือ ช่วงลำเรื่อง แต่ก็ยังคงลำชนิดเดียวเวลาตัวละครออกมาก็ร้องออกมาทุกฉากก็ต้องร้อง จึงทำให้คนฟังที่ฟังลำแต่เก่าพูดว่า หมอลำทุกวันนี้ไม่ได้ลำแล้ว กลายเป็นหมอร้องเพลงเสียมากกว่า

ดนตรีที่ใช้ประกอบหมอลำพื้น แคนแปด เป็นแคนที่นิยมใช้กันมากที่สุด ในปัจจุบัน มีลักษณะเหมือนกับแคนประเภทอื่นทุกประการ มีทั้งหมด 16 ลูก 8 คู่ เหตุที่แคนแปดเป็นที่นิยมใช้การคือเป็นแคนที่พอเหมาะมือและลม มีเสียงประสานหรือเสียงเสฟ ที่สามารถทำให้เกิดความไพเราะขึ้นอีก และเป็นแคนในระดับโทณคีย์ เสียงพอเหมาะสำหรับการร้องหมอลำ หมอลำพื้นขอนแก่นใช้ลายน้อยและลายเซ เป็นลายหลักในการลำ ลายน้อยจะอยู่ในทำนองทางยาวโหมดเสียง Cm (ซีไมเนอร์) กลองสองหน้า เป็นกลองที่นิยมเล่นกันในสมัยก่อน มีลักษณะเหมือนกลองโทน แต่เป็นกลองสองหน้าอีสาน จะบรรเลงในช่วงที่หมอลำ ลำกลอนเดินเพราะเป็นจังหวะที่สนุกสนาน ฉิ่ง ฉาบเล็ก เป็นฉิ่งทั่ว ๆ ไปจะบรรเลงในช่วงเดียวกันกับกลอง คือ ช่วงหมอลำ ลำเดิน ที่มีจังหวะสนุกสนานสอดคล้องกับ (เจริญชัย ชนโพธิ์จรรย์, 2526) กล่าวว่า หมอลำ เป็นศิลปะและการแสดงพื้นบ้านอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดจากบรรพบุรุษ หมอลำเป็นสิ่งที่อุบัติขึ้นเพื่อรับใช้ชีวิตทั้งในยามทุกข์และสุข ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวอีสานก็ใช้หมอลำเป็นยารักษาโรค นอกจากนี้ยังอุบัติขึ้นเพื่อ อบรมสั่งสอน และให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ปัจจุบันหมอลำได้พัฒนาการ วิธีการเล่นและบทร้องไปมาก ซึ่งลำแต่เดิมเกิดจากการนำเรื่องราวชาติที่มีผู้แต่งไว้เป็นลำกลอนมาร้องขับลำเป็นทำนอง เพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟังต่อ มามีการใช้แคนเป่าคลอ เรียกรวมกันว่า หมอลำแคน หมอลำเป็นเพลงพื้นบ้านอีสาน ที่ได้รับความนิยมกว้างขวาง และมีบทบาทต่อชุมชนอีสานมาทุกยุคทุกสมัย หมอลำ

พื้นใช้เครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญคือแคนมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นเครื่องดนตรีหลัก นอกจากนั้นยังมีกลอง ฉิ่ง ฉาบประกอบ ในปัจจุบันมีเครื่องดนตรีต่าง ๆ มาประกอบเพิ่มเติมตามยุคสมัยได้แก่ พิณ อีเล็คโทน หมอลำพื้นในปัจจุบันสามารถปรับตัวล้ำเข้ากับวงโปงลาง วงหมอลำหรือวงดนตรีต่างได้เป็นอย่างดี

3. ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น ผู้วิจัยขอเน้นเรื่องการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจริงและเป็นหลักฐานสำคัญ นอกจากจะได้นำงานวิจัยที่ชัดเจนจากการสัมภาษณ์ บันทึกภาพ บันทึกเสียงแล้ว ผู้นำชุมชนที่มีหมอลำพื้นในพื้นที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้อนุรักษ์หมอลำพื้นที่เป็นแบบดั้งเดิมไว้ด้วย เพื่อให้เกิดความภูมิใจที่ยังมีผู้เห็นคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านโดยไม่ทอดทิ้งกัน ส่งผลให้คณะหนังมีกำลังใจเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดหมอลำพื้นต่อไปอีกยาวนาน

สถาบันการปกครองท้องถิ่นและระดับชาติในแต่ละประเทศ ควรส่งเสริมให้การแสดงหมอลำพื้นได้จัดประกวดแข่งขันในเทศกาล หรือประเพณีสำคัญของประเทศ เช่น การประกวดแข่งขันการแสดงเพื่อชิงถ้วยรางวัล หรือชิงตำแหน่งนิยมจากผู้ชม จึงจะให้เห็นพัฒนาการของหมอลำพื้นเชิงคุณภาพมากกว่าตอนนี้ที่ถูกจำกัดไว้เพียงแค่แสดงในงานบุญประจําหมู่บ้าน น่าจะมีแรงจูงใจอื่นที่กระตุ้นให้การแสดงหมอลำพื้นได้รู้เรื่องไม่เสื่อมลง หากรู้จักสอดแทรกคตินิยม คตินิยม คติเตือนใจไว้ในบทเพลง เชื่อว่าผู้ชมจะได้ซึมซับเอาคตินิยมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้บ้าง และหมอลำพื้นได้มีแรงจูงใจเพื่อสืบทอดการแสดงนอกเหนือจากแค่เห็นว่าเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับหมอลำพื้น เพราะการศึกษานี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง หากหมอลำพื้นเสื่อมลงแต่ยังคงมีหลักฐานของการศึกษาค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางให้นักเรียน นักศึกษา คณาจารย์ ได้นำผลการศึกษาวิจัยไปเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ทราบข้อเท็จจริงและได้ทราบวิธีการบรรเลงดนตรีประกอบหมอลำพื้นแบบดั้งเดิม ให้เป็นการศึกษาที่ยั่งยืนและไม่เลือนหายไป การบันทึกไว้เป็นหลักฐานระหว่างรอยต่อของยุคสมัยที่

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วนี้เป็นพื้นฐานที่รอคอยการต่อเติมในอนาคต อีกทั้งเป็นหลักฐานให้คนรุ่นต่อไปได้ทราบประวัติความเป็นมาของหมอลำพื้น โดยข้อมูลไม่ขาดช่วงหรือขาดหายไป จึงหวังว่าผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาดนตรีไทยในกลุ่มน้ำโงจะได้ข้อมูลวิจัยนี้เป็นแนวทางเป็นข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงของการแสดงหมอลำพื้น ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยทุก 5 ปี หรือ 10 ปี ต่อไปในภายหน้า

หน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวควรส่งเสริมให้มีการนำการแสดงหมอลำพื้นในแต่ละพื้นที่ร่วมแสดงเป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรศึกษาในประเด็น ท่วงทำนองหมอลำพื้น และทำนองดนตรีประกอบหมอลำพื้นในแต่ละชุมชน และในประเด็นพัฒนาการหมอลำพื้น

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากทุนวิจัยคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอขอบพระคุณท่าน คณบดี คณะผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหมอลำพื้น อาจารย์วันดี พลทองสถิตย์ ได้ให้ความกรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณบิดา มารดาและทุกท่านที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยฉบับนี้ โดยไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**. มหาสารคาม ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2526.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). **ภูมิปัญญาอีสาน**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- บุญเดิม พันรอบ. (2528). สังคมวิทยา มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ. หน้า 248.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- วันดี พลทองสถิตย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 2 กันยายน 2559.
- อาทิตย์ กระจำศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 5 ตุลาคม 2559.
- สันติ จักรเสน (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559.
- เป้ง ทารถ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559.
- ถิ่นทอง สุทธิ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 29 พฤศจิกายน 2559.
- ดวงฤทัย บุญสินชัย (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 9 สิงหาคม 2559.
- วิจิต ภัคศิริตัน (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 15 กันยายน 2559.
- พงศพร อุปนิ (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 20 ตุลาคม 2559.
- จักรพงษ์ เพชรแสน (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 20 ธันวาคม 2559.
- ทองเยี่ยม ประสมพีช (ผู้ให้สัมภาษณ์) หิรัญ จักรเสน (ผู้สัมภาษณ์), 24 มิถุนายน 2560.